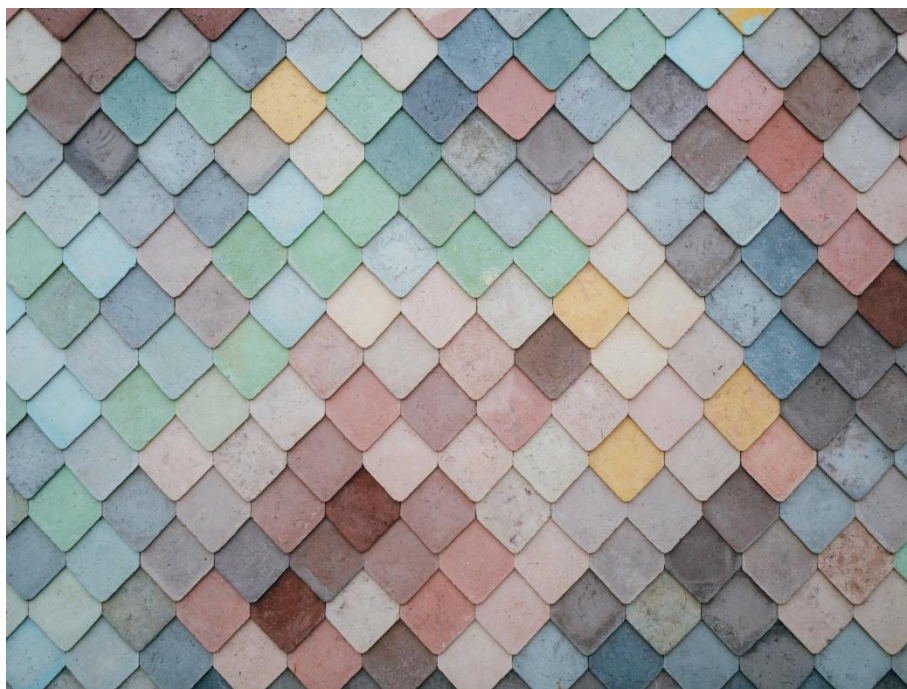

Uitbreiding van samen opleiden en professionaliseren

In gesprek met opleidingsscholen

WOUTER SCHENKE
CISSY PATER

IRMA HEEMSKERK
ESTHER STRONKHORST

CIP-gegevens KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Schenke, W., Heemskerk, I.M.C.C., Pater, C.J. & Stronkhorst, E.

Uitbreiding van samen opleiden en professionaliseren.

In gesprek met opleidingsscholen.

Amsterdam: Kohnstamm Instituut.

(Rapport 1044, projectnummer 40818)

ISBN 978-94-6321-109-3

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

In opdracht van Platform Samen Opleiden & Professionaliseren VO

Uitgave en verspreiding:

Kohnstamm Instituut

Roetersstraat 31, Postbus 94208, 1090 GE Amsterdam

Tel.: 020-525 1226

www.kohnstammstituut.nl

Dataverwerking: Elion.nl

© Copyright Kohnstamm Instituut, 2020

Inhoudsopgave

Inleiding	1
1 Vier geselecteerde cases	5
2 Huidige samenwerking	11
2.1 Inrichting van opleidingsscholen	11
2.2 Begeleiding startende leraren	14
2.3 Invloed regionale context	16
3 Stappen in uitbreiding	19
3.1 Uitbreiding van het partnerschap met meer partners	19
3.2 Mogelijkheden voor uitbreiding met scholen uit andere sectoren	22
3.3 Uitbreiding doelgroep	24
3.4 Draagvlak voor uitbreiding	26
4 Gevolgen van uitbreiding	35
4.1 Bekostiging opleidingsscholen	35
4.2 Andere ontwikkelingsfase	36
4.3 Kwaliteit van begeleiding bieden	37
5 Toekomstlijnen	39
5.1 Doorlopende ontwikkelingslijn	39
5.2 Voorwaarden voor uitbreiding	42
Conclusies	45
Bijlagen	51
Bijlage 1 Interviewleidraad voor focusgroepgesprek	51
Bijlage 2 Partnerschap 2 protocol voor uitbreiding	55
Bijlage 3 FROSK: weergave procedure voor uitbreiding	59
Recent uitgegeven rapporten Kohnstamm Instituut	61

Inleiding

Ambitie: 100% van studenten wordt opgeleid op een opleidingsschool
Verspreid over Nederland zijn er tientallen opleidingsscholen voor het voortgezet onderwijs te vinden. Deze partnerschappen tussen lerarenopleidingen en scholen dragen zorg voor een goede kwaliteit van de opleiding en begeleiding van leraren-in-opleiding. Ook zijn er opleidingsscholen actief op het terrein van de begeleiding van starters en de professionalisering van ervaren leraren.

Niet alle scholen in het voortgezet onderwijs zijn aangesloten bij een opleidingsschool. Dit betekent dat een deel van de leraren-in-opleiding stage loopt op scholen die geen deel uitmaken van een partnerschap. Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) en de vijf sectorraden hebben de ambitie uitgesproken dat op de langere termijn 100% van de leraren-in-opleiding profiteert van een samen-opleiden traject, waarin de school samenwerkt met de lerarenopleiding, om zo te komen tot betere afstemming en meer kwaliteit in de opleiding.

Voorliggend onderzoek

Het Platform Samen Opleiden & Professionaliseren heeft het Kohnstamm Instituut gevraagd in beeld te brengen wat er nodig is om door middel van uitbreiding van samenwerking in de regio

tussen scholen en lerarenopleidingen, naar deze 100% ambitie toe te kunnen werken.

Vier opleidingsscholen werkten mee aan dit onderzoek. Deze partnerschappen bieden elk op hun eigen wijze samen-opleiden trajecten en begeleiding van startende leraren en hebben allen ervaring met uitbreiding van hun samenwerking. In eerder onderzoek van het Kohnstamm Instituut¹ lag de focus op kern-schilconstructies in de betekenis van een kern van scholen die aangesloten zijn bij een opleidingsschool en een schil van scholen eromheen die via kennisdeling betrokken raken bij samen-opleiden. Het voorliggend onderzoek bouwt voort op het eerder uitgevoerde onderzoek en levert inzichten in andere manieren van uitbreiding die voor opleidingsscholen verkend kunnen worden.

De onderzoeksvraag van deze studie luidt:

Op welke manieren kan uitbreiding van regionale samenwerking tussen scholen en lerarenopleidingen plaatsvinden op de terreinen van het samen-opleiden traject en de begeleiding van starters in scholen?

De hoofdvraag van dit onderzoek wordt beantwoord met behulp van de volgende deelvragen:

1. Wat zijn de *huidige vormen* van regionale samenwerking tussen scholen en lerarenopleidingen rondom het samen-opleiden traject en rondom de begeleiding van starters in scholen?
2. Welke stappen in uitbreiding worden ondernomen, en welke *mogelijkheden en beperkingen* ervaren sleutelpersonen in en buiten opleidingsscholen voor verdere uitbreiding van het samen-opleiden traject en de begeleiding van starters in scholen?

¹ Zie <https://www.platformsamenopleiden.nl/knowledge-item/regionale-samenwerking-rondom-opleidingsscholen-een-verkenning-naar-kern-schil-constructies/>

3. Wat zijn volgens sleutelpersonen in en buiten opleidingsscholen *gevolgen* voor de regionale samenwerking bij verdere uitbreiding van het samen-opleiden traject en de begeleiding van starters in scholen?
4. Wat zijn mogelijke *toekomstlijnen* voor *samenwerkingsvormen* in de nabije toekomst rondom samen-opleiden traject en de begeleiding van starters in scholen?

Methode

In dit rapport beschrijven we de bevindingen van opleidingsscholen uit vier regio's aan de hand van een aantal overkoepelende thema's. Er is bewust gekozen voor vier cases die variëren in geografische spreiding, in dekkingsgraad, in wanneer zij zijn opgericht en in vormen van huidige samenwerking en waar sprake is van uitbreiding van het aantal opleidingsplaatsen. In iedere regio vond een focusgroepgesprek met een duur van ca. een uur plaats met betrokken partijen in het partnerschap (voorzitter, coördinator, schoolopleiders, lerarenopleiders en vertegenwoordigers van toetredende scholen en van scholen die niet zijn aangesloten bij het partnerschap). Onder 'regio' verstaan we het dekkingsgebied van studenten die stagelopen op scholen die deel uitmaken van een partnerschap tussen lerarenopleidingen en scholen.

Het focusgroepgesprek had als centraal onderwerp: 'Toekomstige uitbreiding van regionale samenwerking rondom samen opleiden en begeleiding van starters'. Er is gesproken over de volgende hoofdonderwerpen: de huidige samenwerking; de mogelijkheden en beperkingen van uitbreiding; de gevolgen van uitbreiding; toekomstlijnen. Zie de bijlage voor de interviewleidraad die gebruikt is tijdens het groepsinterview.

Voorafgaand aan het focusgroepgesprek vulden de geïnterviewden een online vragenlijst in. Deze vragenlijst had als doel om de

onderzoeker een beeld te geven van wat er speelt in de regio en om de gedachten van gesprekspartners te activeren voorafgaand aan het groeps gesprek.

Het groepsinterview is verwerkt tot een thematische beschrijving aan de hand van de onderzoeksvragen. Op basis van de alternatieven die genoemd werden door de betrokkenen in de vier cases zijn enkele toekomstlijnen getrokken, die samenhangen met verdere uitbreiding van partnerschappen. Het conceptrapport is voorgelegd aan de geïnterviewden en hun reacties zijn verwerkt.

Tot slot zijn de antwoorden op de onderzoeksvragen geformuleerd. Deze antwoorden zijn te vinden in de conclusie van dit rapport. Het beperkt aantal cases brengt met zich mee dat de lezer voorzichtig moet zijn met het veralgemeniseren van de conclusies. Iedere regio kan zich laten inspireren door de cases, maar ook altijd vertalen naar de actuele situatie in de eigen context.

Opbouw rapport

In hoofdstuk 1 geven we een korte beschrijving van de vier opleidingsscholen die aan onze casestudy deelnamen.

In de volgende hoofdstukken gaan we in op de onderzoeksvragen.

In de hoofdstuk 2 bespreken we de huidige vormen van regionale samenwerking, in hoofdstuk 3 de stappen in uitbreiding van de samenwerking, in hoofdstuk 4 de gevolgen van uitbreiding.

Vervolgens worden in hoofdstuk 5 toekomstlijnen gepresenteerd, en hoofdstuk 6 vatten we de belangrijkste bevindingen samen in conclusies.

1 Vier geselecteerde cases

De vier geselecteerde cases variëren in geografische spreiding, in dekkingsgraad, in jaar van oprichting en in vormen van huidige samenwerking. Bij alle cases is sprake van uitbreiding van het aantal opleidingsplaatsen.

Case A - RPO Rijnmond ontwikkelingsgericht

RPO Rijnmond staat voor: Regionaal samenwerken voor het Professionaliseren en Opleiden van leraren in Rijnmond. RPO is een opleidingsschool voor eerste- en tweedegraads leraren en biedt ook professionaliseringsmogelijkheden voor ervaren leraren en schoolleiders. RPO Rijnmond is een samenwerking van negen schoolbesturen, met bij elkaar 35 schoollocaties (vo en mbo), en drie lerarenopleidingen (Instituut voor Lerarenopleidingen Hogeschool Rotterdam en de universitaire lerarenopleidingen ICLON (Leiden) en SEC (Delft)). De opleidingsschool bestrijkt een groot gebied in regio Zuid-Holland, rondom Rotterdam. De stad Rotterdam heeft daarnaast een eigen opleidingsschool (OSR). RPO Rijnmond is opgericht in 2008, werd aspirant opleidingsschool in 2015 en is erkende opleidingsschool geworden in 2019.

→ Lees meer over RPO Rijnmond:

<https://www.platformsamenoopleiden.nl/opleidingsschool/opleidingsschool-rijnmond/>

Reden voor selectie voor deelname:

RPO Rijnmond is geselecteerd voor deelname aan dit onderzoek, omdat zij werken met drie regionaal gebonden clusters en specifieke aandacht hebben voor begeleiding van startende leraren.

Deelnemers aan het groepsinterview:

- Liesbeth Bloeme: coördinator RPO Rijnmond
- Ton Roelofs: schoolbestuurder en voorzitter RPO Rijnmond
- Sjoerd Hoekstra: docent, schoolopleider, clustercoördinator Samen Opleiden, coördinator Samen Professionaliseren (o.a. inductie).
- Joop Grimm: schoolleider, clustercoördinator Samen Opleiden
- Chantal van Ooijen; regiomanager Hogeschool Rotterdam
- Annerieke van Grol; rector, kandidaat-partner

Case B - Nauwe afstemming ROWF en AONHW

De Regionale Opleidingsschool West-Friesland (ROWF) bestaat uit een samenwerking tussen twaalf participerende scholen en zes lerarenopleidingen. Academische Opleidingsschool Noord-Holland West (AONHW) bestaat uit zeven scholen en vijf lerarenopleidingen. Beide opleidingsscholen zijn reeds opgericht in 2006 en erkend in 2015. Ze bevinden zich (grotendeels) in Noord-Holland Noord en zijn gericht op vo-scholen.

→ Lees meer over ROWF:

<https://www.platformsamenoopleiden.nl/opleidingsschool/regionale-academische-opleidingsschool-west-friesland/>

→ Lees meer over AONHW:

<https://www.platformsamenoopleiden.nl/opleidingsschool/academische-opleidingsschool-noord-holland-west/>

Reden voor selectie voor deelname:

ROWF en AONHW zijn geselecteerd voor deelname aan dit onderzoek, om in te gaan op hun nauwe afstemming, onder meer via een gemeenschappelijke aanvraag in het kader van de subsidieregeling lerarentekort.

Deelnemers aan het groepsinterview:

- Hans van der Linden, coördinator ROWF
- Tineke de Schepper, lid College van Bestuur Regius College Schagen en lid stuurgroep AONHW
- Dirk Koppen, werkzaam bij HvA als teamcoördinator van HvA-instituutsopleiders die betrokken zijn bij ROWF

Case C - FROSK: stapsgewijs komen tot uitbreiding

De FROSK (Fryske Opliedings Skoalle) is in 2014 ontstaan en is sinds 2016 een aspirant opleidingsschool van vijf vo-scholen in Friesland OSG Singelland, Simon Vestdijk, RSG Magister Alvinus, CSG Bogerman en CSG Liudger en de lerarenopleidingen van NHL Stenden Hogeschool en van de Rijksuniversiteit Groningen. De eerste drie genoemde scholen participeren in Pompeblêd scholengroep (openbaar onderwijs) en de andere twee scholen in Fricolore scholengroep (christelijk en interconfessioneel onderwijs). Begin 2020 gaan zij op voor beoordeling door NVAO om erkende opleidingsschool te worden.

➔ Lees meer over FROSK:

<https://www.platformsamenoopleiden.nl/opleidingsschool/fryske-opleidingsskoalle-frosk/>

Reden voor selectie voor deelname:

FROSK is geselecteerd voor deelname aan dit onderzoek, omdat in Friesland de ambitie bestaat om vanuit de FROSK verder te ontwikkelen tot een brede opleidingsschool Friesland.

Deelnemers aan het groepsinterview:

- Jantsje van der Wal - adviseur Samen Opleiden bij NHL Stenden Hogeschool
- Carina de Leeuw - projectleider FROSK vanuit NHL Stenden Hogeschool
- Thies de Jong - schoolopleider FROSK; CSG Bogerman Sneek
- Jon Keun - schoolopleider FROSK; CSG Liudger Drachten
- Anne Leyenaar - rector-bestuurder Emelwerda College en Berechja College, voorzitter Onderwijsgroep Fricolore
- Marja de Jonge - lid stuurgroep FROSK; bestuurder Simon Vestdijk Harlingen
- Wiebe Wieling - voorzitter CvB Openbare Scholengemeenschap Piter Jelles, voorzitter stuurgroep (erkende) Opleidingsschool School of Education
- Karen de Boer - teamleider TLO bij NHL Stenden Hogeschool

Case D - Partnerschap 2: samen werken met vo en mbo

Partnerschap 2, afgekort als Part 2, is sinds 2019 een erkende opleidingsschool voor eerste- en tweedegraads leraren in de regio Almelo. In het partnerschap werken vijf vo-scholen en één mbo-instelling samen met twee lerarenopleidingen (Hogeschool Windesheim en Universiteit Twente). De vo-scholen (in totaal 14 locaties) vallen allen onder de stichting Carmel College en het ROC van Twente participeert met elf opleidingen ('colleges'). Daarnaast is er een aspirant-school die officieel nog geen deel uitmaakt van het partnerschap, een vo-school (éénpitter) met vier locaties.

→ Lees meer over Partnerschap 2:

<https://www.platformsamenoopleiden.nl/opleidingsschool/partnerschap-2/>

Reden voor selectie voor deelname:

Part 2 is geselecteerd voor deelname aan dit onderzoek, om in te gaan op hun samenwerking met mbo-partner en hun huidige uitbreiding met een vo-school.

Deelnemers aan het groepsinterview:

1. Peter Koopman, lid centrale directie Pius X/Canisius en voorzitter opleidingsschool
2. Machiel Stolk, manager lerarenopleiding Hogeschool Windesheim
3. Martijntje Schepel, coördinerend schoolopleider en inductie binnen partnerschap (Canisius)
4. Inge Sterenborg, rector-bestuurder (nog) buiten partnerschap (Het Noordik)
5. Janneke Nijhof, schoolopleider buiten partnerschap (Het Noordik)
6. Saskia Veldkamp, schoolopleider buiten partnerschap (Het Noordik)
7. Hanneke Koebrugge, de coördinator van het partnerschap, was onverwacht verhinderd tijdens het groepsinterview. Zij heeft het verslag nadien schriftelijk aangevuld.
8. Adrie Michels, directeur HR van het ROC van Twente, heeft de vragenlijst ingevuld vanuit mbo-perspectief.

We danken de betrokkenen van de cases voor hun deelname aan dit onderzoek.

2 Huidige samenwerking

Hoe ziet de huidige samenwerking in de opleidingsscholen eruit? We gaan in op de inrichting van de partnerschappen, de begeleiding van startende leraren en tot slot op de regionale invloed die opleidingsscholen merken in hun samenwerking.

2.1 Inrichting van opleidingsscholen

De vier opleidingsscholen verschillen in hoe zij zijn ingericht en met wie zij samenwerken.

Clusters

RPO Rijnmond is ontstaan vanuit drie clusters, analoog aan de ruimtelijke gebiedsindeling rondom Rotterdam: Nieuwe Waterweg Noord (NWN), Regionaal Overleg Openbare scholen Zuid - Holland - Zuid (ROOZZ), en Voorne - Putten / Rozenburg (VPR). Het bestuur en de coördinatie van de uitvoering van RPO Rijnmond is samengesteld uit bestuurders en schoolopleiders (clustercoördinatoren) van deze drie clusters, en vertegenwoordigers van de opleidingsinstituten. De voorzitter van RPO vermeldt dat het werken in clusters bijzonder is bij RPO. De clusterstructuur is gekozen toen er in 2008 een start werd gemaakt met de samenwerking tussen scholen in een kring buiten Rotterdam. De wil om samen te werken was er, maar er moest een praktische vorm voor worden gekozen. Daarom is gekozen voor aparte clusters, die met dezelfde kaders werken en binnen het

cluster hun eigen proces organiseren. Tussen de clusters is er afstemming. De bestuurlijke aansturing gebeurt wel centraal. Volgens de coördinator van RPO is de clusterstructuur een organisatievorm die zich heel soepel leent voor uitbreiding. Clusters kunnen groeien, krimpen, er kan zelfs wellicht een vierde cluster bijkomen.

Stapsgewijs groeien

Ook aspirant opleidingsschool FROSK is stapsgewijs gekomen tot de huidige situatie. Deze Friese opleidingsschool is in 2016 begonnen met twee scholengemeenschappen en twee lerarenopleidingen, namelijk NHL Stenden in Leeuwarden en RUG in Groningen. Dat is vervolgens uitgebreid met een scholengemeenschap en in september 2018 met nog twee scholengemeenschappen. Nu er vijf scholengemeenschappen deel uitmaken van FROSK is gezegd: 'hier laten we het voorlopig bij, in ieder geval tot de accreditatie erkende opleidingsschool'. De reden is dat er anders teveel complexe vraagstukken tegelijk opgepakt moeten worden, namelijk opgaan voor accreditatie en aansluiten van nieuwe scholen. Door het leggen van de focus op de accreditatie begin 2020 willen ze bij FROSK de processen hanteerbaar houden.

Naast vo, ook mbo

Opleidingsschool Partnerschap 2 omvat scholen uit twee sectoren, namelijk uit het voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs. De Carmelscholen uit het vo werkten al samen vanuit het eerdere project Versterking Samenwerking Lerarenopleidingen Scholen (VLS) en het BSL-project, dat voortkwam uit de landelijke subsidie voor begeleiding van starters². Het ROC van Twente is later aangesloten bij het partnerschap. Studenten van de lerarenopleidingen op Hogeschool

² <http://www.begeleidingstartendeleraren.nl>

Windesheim gaven aan dat zij graag een stage in het mbo zouden willen lopen, omdat ze daar ook kunnen lesgeven met een tweedegraads bevoegdheid. De voorzitter van het partnerschap vindt de uitbreiding met een mbo-instelling een verrijking: *“Studenten die binnen Part2 worden opgeleid kunnen kennismaken met de hele range in het tweedegraads gebied. Voor veel havisten is het mbo iets onbekends en nu kunnen ze er heel gemakkelijk ervaring opdoen. Het verbreedt de scope dus, en dat is echt een meerwaarde”*. De samenwerking met het mbo verloopt volgens de betrokkenen prima; er is qua deelname aan overleggen en verantwoordelijkheden geen onderscheid met de vo-scholen.

Samenwerking tussen opleidingsscholen

In het gebied van Noord-Holland Noord zijn bijna alle scholen in de afgelopen jaren aangesloten bij een opleidingsschool; bij ROWF of bij AONHW. De dekkingsgraad is in deze regio hoog. De opleidingsscholen werken toe naar meer samenwerking met elkaar. ROWF en AONHW voeren geregeld overleg met elkaar. De redenen hiervoor zijn dat ze in dezelfde regio functioneren. De coördinator van ROWF licht toe: *“We hebben bij de start al van elkaar geleerd hoe we de opleidingsschool vormgeven. Dat bracht een gezamenlijke basis, met de gedachte: ‘Daar waar we samen kunnen optrekken, doen we dat’”*.

Invloed van lerarenopleidingen op verdeling studenten

Uit de interviews met de vier opleidingsscholen maken we op dat leraren in opleiding met voorrang altijd worden geplaatst bij scholen die zijn aangesloten bij opleidingsscholen. Alleen voor vakken met een groot aantal studenten en voor eerstejaars studenten kan dat soms anders zijn. Daarnaast kijken lerarenopleidingen bij de verdeling van studenten naar hun leervraag en naar reisafstand tot de school, waardoor sommige leraren in opleiding terecht komen op scholen die niet zijn aangesloten bij opleidingsscholen. Zo geeft de voorzitter van het

Partnerschap 2 aan: *“Wat mooi is aan ons partnerschap is dat als een student zijn eerste stage binnen dit partnerschap loopt en hij blijft dat zijn hele Windesheimcarrière doen, dan kan hij met ontzettend veel types onderwijs in aanraking komen. Terwijl de student dan wel steeds vanuit dezelfde visie wordt begeleid, want we hebben van alles”.*

2.2 Begeleiding startende leraren

Bij drie van de vier opleidingsscholen is het thema van de begeleiding van startende leraren reeds zichtbaar in visie, beleid en inrichting van activiteiten. Bij FROSK is inductie een onderwerp dat wordt opgepakt na de beoordeling door de NVAO om de status van erkende opleidingsschool te bereiken. Ze willen erop inzetten vanuit de bestaande programma's en inductiebegeleiding die er al op de scholen is.

Doorlopende lijn

In de visie van RPO staat de doorlopende leerlijn van leraren opleiden en professionalisering van leraren centraal. In de organisatiestructuur van RPO is er een coördinatiegroep samen opleiden (CSO) en sinds 2019 ook een coördinatiegroep samen professionaliseren (CSP), waarin de drie clusters ook vertegenwoordigd zijn. De CSP is het netwerk waarbinnen de mogelijkheden voor professionalisering besproken worden, daarin past de begeleiding van startende leraren. Hiermee is gekozen voor een integrale aanpak voor het begeleiden van starters en het professionaliseren van ervaren docenten en schoolleiders. De scholen hebben gekozen voor verschillende arrangementen voor begeleiding van startende leraren. Deze arrangementen komen voort uit de deelname van scholen aan het landelijke BSL-project³; met subsidie voor begeleiding van starters, met

³ <http://www.begeleidingstartendeleraren.nl>

flankerend onderzoek. De scholen van RPO werden hierbij begeleid door het ICLON in samenwerking met de Hogeschool Rotterdam. De begeleiding van startende leraren kan belegd zijn bij de school-opleider die ook het studententraject samen opleiden beheert en zij-instromers begeleidt. Maar als er veel nieuwe leraren starten, dan wordt ervoor gekozen om de begeleiding te splitsen.

Van elkaar leren

Bij Part 2 werken sommige van de vo-scholen met een programma specifiek voor startende docenten (inductiefase). In het verleden is er een groot BSL-project geweest, in kader van de landelijke subsidie, in samenwerking met de beide lerarenopleidingen (UT en Windesheim), en nu de projectsubsidie is gestopt zoeken de scholen van het partnerschap een nieuwe invulling.

Leerarrangementen

Bij ROWF en AONHW zijn ze bezig via een zogeheten RAL-subsidie de begeleiding van startende leraren te versterken. RAL staat voor regionale aanpak lerarentekort⁴. Al eerder hebben de scholen en lerarenopleidingen van deze twee opleidingsscholen via een BSL-project gewerkt aan begeleiding van starters; in deze regio heette dit project 'Frisse Start'. Toen zijn bestaande inductietrajecten voor het begeleiden van starters in kaart gebracht. Daarin zijn ze als opleidingsscholen ook samen opgetrokken. In de verkregen RAL-subsidie staat onder meer een plan om leerarrangementen te ontwikkelen in de samenwerking tussen scholen en lerarenopleidingen. Dit zijn leerarrangementen op bepaalde thema's, die door starters worden gevolgd. De bestuurder bij AONWH legt uit dat ze niet alleen wil dat er goede begeleiding is

4 Inmiddels is de subsidie verbreed naar meer personeelsleden: Regionale Aanpak Personeelstekort (RAP). <https://www.voion.nl/onderwijsarbeidsmarkt/samenwerking-netwerken/subsidie-regionale-aanpak-lerarentekort-ocw/>

van studenten, maar ook van (startende) leraren: *“Daarvoor zijn de contacten met opleidingsinstituten belangrijk om die daarbij in te zetten”*. De lerarenopleider van de Hogeschool van Amsterdam (HvA) merkt op dat vanuit de lerarenopleiding het besef aanwezig is dat studenten na afstuderen startbekwaam zijn, maar dat er daarna nog een heel leertraject volgt als starter. *“Met het leertraject van starters hebben we als HvA in principe niets te maken in onze rol als opleider van studenten, maar we willen wel de verbinding maken omdat we daar het belang van in zien”*.

2.3 Invloed regionale context

Bij drie van de vier opleidingsscholen speelt mee dat er in hun regio een lerarentekort is of groeit. Voor FROSK geldt dat er momenteel geen groot lerarentekort in de regio is, met uitzondering van tekortvakken. Wel speelt men in op het aantrekken en behouden van leraren, onder meer door het sterker verbinden van professionalisering van docenten met het HRM-beleid in scholen.

RAL-aanvraag

Zoals hierboven beschreven staat, hebben ROWF en AONHW een RAL-aanvraag ingediend en ontvangen zij nu de subsidie. De coördinatoren van ROWF en AONHW hebben zitting in een nieuw opgerichte projectgroep en daar komt binnenkort een vertegenwoordiger vanuit de HvA bij. De coördinator van ROWF ziet daarbij overlap in activiteiten die erop gericht zijn om leraren te behouden voor het onderwijs en activiteiten voor het aantrekken van leraren in de regio. In Rijnmond zijn er in verband met de omvang eerder zelfs twee RAL-aanvragen ingediend, en nu tevens twee RAP-aanvragen. Versterken Samen Opleiden en uitbreiding van RPO zijn onderdelen van het programma van de aanvragen.

Puzzel vanwege lerarentekort

Door het lerarentekort is de plaatsing van studenten op de scholen

een hele puzzel. Het mechanisme van vraag en aanbod is complex, het gaat niet alleen om de tekortvakken. De clustercoördinator samen opleiden van RPO oppert dat een numerus fixus zou kunnen helpen: *“Er zijn bijvoorbeeld veel studenten voor de 2e graadsopleiding voor maatschappijleer en geschiedenis, maar er zijn weinig uren voor docenten van deze vakken. Er is meer behoefte aan studenten in het 1ste graadsveld”*. Er is in de regio een daling van het aantal leraren in opleiding, maar de opleidingsschool groeit.

Bij opleidingsschool Part 2 speelt mee dat er een daling van aantallen leerlingen in hun regio is, waardoor er minder leraren nodig zijn. Echter, er gaat een groot aantal leraren met pensioen de komende jaren. Daardoor is er ondanks de krimp alsnog sprake van een lerarentekort. Dit leidt tot een sterke notie van het belang om leraren binnenboord te houden. Een rector-bestuurder maakt een vergelijking met het bedrijfsleven, waar jonge professionals goed worden begeleid en opgeleid in traineeships. Dat zou het onderwijs ook meer moeten doen, nu worden starters (vooral zij-instromers) nog te vaak in het diepe gegooid. Ook merken ze bij opleidingsschool RPO dat er soms sprake is van zogeheten groenpluk. Het tekort aan leraren is groot en het is voor teamleiders verleidelijk om studenten een baan aan te bieden of al vervangingsuren te geven.

Zij-instromer: student én startend leraar tegelijk

Een extra contextfactor in de regio Rotterdam is het aantal zij-instromers. De laatste jaren is dat afgenomen, maar nu door overheidsbeleid weer toenemend (650 aanmeldingen). De infrastructuur op de opleidingsschool biedt de mogelijkheid om hen direct kennis te laten maken met de sector, en op zeer korte termijn kunnen ze voor de klas staan. De voorzitter van RPO: *“Zij-instromers zijn officieel geen studenten en ook geen startende leraren, maar ze worden wel onder de infrastructuur van de opleidingsschool begeleid zowel onder begeleiding van studenten, als (omdat ze een*

contract als medewerker hebben op een school) onder begeleiding van startende leraren. Zo wordt de infrastructuur van de opleidingsschool maximaal gebruikt, het zal blijken hoe groot dat effect zal worden". Ook speelt een rol dat de beoordeling en de begeleiding van zij-instromers door elkaar heen kan gaan lopen, wat onwenselijk is. Maar dat is niet altijd zo precies te scheiden. "De werkgeverslijn en de opleidingslijn moeten goed gescheiden worden door de school-opleiders", aldus de regiomanager van de Hogeschool Rotterdam.

Elkaar treffen buiten de opleidingsschool

Schoolleiders en bestuurders komen elkaar niet alleen tegen in de opleidingsschool. Ze spreken elkaar over allerlei onderwerpen, waaronder opleiden in de school, bijvoorbeeld om na te vragen hoe het werkt om aan te sluiten bij een opleidingsschool. Bij AONHW licht de bestuurder toe dat alle vo-scholen van de Kop van Noord-Holland deel uitmaken van de zogenoemde 'Topgroep', waarin de bestuurders samenwerken. Ze vertelt: *"We komen een aantal keer per jaar bijeen en hebben een gezamenlijk leernetwerk. We hebben ook een aantal werkgroepen. Een van die werkgroepen is 'personeel en organisatie'. Dus daar kom je elkaar tegen. De scholen zitten ook in het Arbeidsmarktplatform Noord-Holland-Noord. Het zit in ons bloed dat we graag willen samenwerken met het oog op het maatschappelijk belang van het onderwijs en het opleiden van leraren".*

Ook schoolopleiders komen elkaar tegen buiten de context van de opleidingsschool. Zo spreekt de voorzitter van de Onderwijsgroep Fricolore over contacten die schoolopleiders van scholen uit het Fricolore-bestuur hebben met schoolopleiders van scholen die zijn aangesloten bij opleidingsschool FROSK. In het noorden bestaat het professionaliseringsnetwerk Allardsoog, waar schoolopleiders elkaar treffen. Het biedt een platform voor schoolopleiders om met en van elkaar te leren, bijvoorbeeld hoe de begeleiding van studenten geregeld wordt.

3 Stappen in uitbreiding

De opleidingsscholen, betrokken bij dit onderzoek, zien zowel mogelijkheden als beperkingen bij verdere uitbreiding van het partnerschap. Binnen de context, zoeken ze op verschillende manieren stapsgewijs naar uitbreiding van samenwerking en uitbreiding van het aantal opleidingsplaatsen. We bespreken thematisch de stappen voor uitbreiding die momenteel plaatsvinden bij de opleidingsscholen, specifiek in relatie tot uitbreiding van het aantal partners in het partnerschap en uitbreiding van de doelgroep in een doorgaande lijn van professionalisering. Daarna gaan we in op draagvlak voor uitbreiding en op mogelijkheden voor uitbreiding met scholen uit andere sectoren.

3.1 Uitbreiding van het partnerschap met meer partners

Brede opleidingsschool

In het gesprek met FROSK wordt aangegeven dat in 2018 door dertien schoolbesturen en twee opleidingsinstituten de intentie is uitgesproken en getekend om te komen tot een Brede Friese Opleidingsschool. Onderzocht wordt hoe deze intentie zich verhoudt tot de bestaande opleidingsschool School of Education waaraan een grote school in Friesland deelneemt. Daarnaast vindt er een (bestuurlijke) fusie plaats tussen twee scholengemeenschappen, beide aangesloten bij Pompeblêd, die

elk bij een andere opleidingsschool zijn aangesloten. Reden voor de bestuurder om te zeggen: “Vanwege het bundelen van krachten is het wel een overweging in de toekomst om ze te laten aansluiten bij dezelfde opleidingsschool”. Tegelijkertijd gaat FROSK begin 2020 op voor beoordeling tot volwaardig erkend opleidingsschool. Zij vinden het hierbij belangrijk om de basiskwaliteit eerst op orde te hebben, alvorens over te gaan tot verdere stappen in de uitbreiding. “Vanuit bestuurlijk oogpunt is het belangrijk om het stapsgewijs aan te vliegen: wat is haalbaar en werkbaar. Nu eerst de accreditatie om daar goed in af te stemmen en vervolgens nagaan welke initiatieven er op de werkvloer plaatsvinden en van daaruit uitbreiden”, zo licht de bestuurder toe.

Academische lerarenopleiding

Bij Part 2 willen sommige schoolleiders graag uitbreiden met een academische lerarenopleiding. Momenteel wordt alleen samengewerkt met de UT, en deze lerarenopleiding bedient maar vier vakken voor de eerstegraads bevoegdheid. Er wordt gedacht aan de Rijksuniversiteit Groningen (RuG) en de Radboud Docenten Academie in Nijmegen. Er zijn geen gedachten over uitbreiding van de samenwerking met andere sectoren (primair onderwijs, bedrijfsleven) of andere opleidingsscholen.

Dekkingsgraad

Bij ROWF wordt opgemerkt dat de dekkingsgraad in hun regio al hoog is, maar er wordt toegewerkt naar meer scholen in de samenwerking, zowel bij ROWF, als bij het partnerschap AONHW, ook in de regio. Bij AONHW zijn er onlangs twee scholen aangesloten en er worden momenteel gesprekken gevoerd met een derde school. Tegelijkertijd voert ROWF gesprekken over aansluiting van een school uit hetzelfde bestuur. Momenteel gaat 20-30% van de HvA-studenten in de lerarenopleiding niet naar opleidingsscholen, dat komt bijvoorbeeld door deeltijdstudenten die als leraar al een baan hebben op een school die niet

aangesloten is. Andere oorzaken zijn studenten die verder weg wonen van de opleiding en een tekort aan opleidingsplaatsen op aangesloten scholen. Er blijven ook scholen over, maar wel steeds minder, die het zelf willen regelen en niet aansluiten bij een opleidingsschool.

Uitbreiding met oog voor kwaliteit

“Belangrijk bij uitbreiden is vasthouden aan de basiskwaliteit van het opleiden van leraren-in-opleiding”, zegt de coördinator van FROSK. De coördinator heeft ideeën om met de deelnemende scholen een gezamenlijk fundament te leggen met gedeelde afspraken om de kwaliteit te borgen. Daarnaast moet er ruimte zijn voor eigen inbreng vanuit de scholen, zodat scholen van elkaar kunnen leren. Er is bijvoorbeeld variatie in de mate waarin scholen aandacht besteden aan de begeleiding van starters en de doorlopende leerlijn. Ruimte voor de eigenheid van scholen heeft dus een toegevoegde waarde.

Uitbreiding van de samenwerking wordt bij RPO onder andere gezocht met nieuwe besturen. De coördinator RPO Rijnmond geeft aan dat de focus tijdens het aspirantschap vooral lag op samenwerking met de bestaande partners. Dat is een bewuste keuze geweest: een nieuwe partner zou in die periode meteen mee hebben gemoeten in de NVAO-beoordeling. Dat is geen ontspannen start. Nu de opleidingsschool erkend is, ontstaat ruimte voor nieuwe aanmeldingen. Er zijn inmiddels gesprekken met vijf nieuwe scholen. Het groeien en toetreden van nieuwe scholen is een fenomeen dat je tegen het licht moet blijven houden, aldus de coördinator samen professionaliseren: “Je moet elkaar kunnen blijven vinden en volgen, anders kun je de kwaliteit niet meer waarborgen. Het gaat niet om de groei op zich”.

Part 2 beoogt de kwaliteit te waarborgen met behulp van een protocol voor nieuwe scholen die willen toetreden. Het ROC van

Twente is de eerste school die dit protocol succesvol heeft doorlopen en is inmiddels aangesloten bij Part 2. Vo-school 'Het Noordik' volgt momenteel dit traject.

3.2 Mogelijkheden voor uitbreiding met scholen uit andere sectoren

Een interessante uitbreidingsmogelijkheid voor partnerschappen is uitbreiding naar andere sectoren, zoals po en mbo. Soms wordt al samengewerkt met andere sectoren, bijvoorbeeld bij RPO is het mbo al aangesloten, vanaf het begin van het partnerschap. ROC Zadkine participeerde toen al in één van de clusters en vanaf september 2020 doen alle vestigingen van Zadkine mee in alle clusters. Studenten kunnen daarmee een grote diversiteit meemaken tijdens hun opleiding. Voor het mbo is dat ook de winst, ze krijgen zo breed opgeleide docenten in huis. In deze paragraaf beschrijven we de informatie die we kregen over de verkenningen op dit vlak bij ROWF, Part 2 en FROSK.

Part 2 is de samenwerking met het mbo al aangegaan. Voor mbo-opleidingen geldt hetzelfde protocol als voor vo-scholen die willen toetreden. Het ROC van Twente heeft dit protocol inmiddels succesvol doorlopen. Het ROC van Twente had volgens de coördinator van het partnerschap een relatieve achterstand in visie en infrastructuur voor samen opleiden. Dit hebben zij snel in kunnen lopen door hun pragmatische manier van werken: "De schouders eronder en gaan". Vanuit diezelfde houding vervult het ROC nu op verschillende speerpunten een voortrekkersrol. De voorzitter van het partnerschap beaamt dit; *"Er is nu niets meer van achterstand te merken, het ROC is gewoon één van de betrokken partijen"*. Binnen het partnerschap is grote waardering voor de uitbreiding met een mbo-instelling. Voor studenten is het verschil tussen lesgeven in het vo en mbo best groot. Studenten geven aan dat zij graag ook stage in het mbo willen lopen, omdat zij daar ook

kunnen lesgeven met een tweedegraads bevoegdheid. Binnen Part 2 is een speciale opdracht 'stage in het mbo' ontwikkeld, waar studenten gebruik van kunnen maken als dat past bij hun leervraag. Er is ook gespeeld met de gedachte om studenten tenminste één van de stages in het mbo te laten lopen, maar in de praktijk bleek dat studenten die keuze zelf goed onderbouwd konden maken. De participatie van het ROC van Twente wordt dus gezien als een verrijking. Dat hangt volgens de coördinator en schoolopleiders wel samen met de snelheid en voortvarendheid waarmee het ROC de visie van Part 2 heeft opgepakt en de korte lijnen waarmee samen gewerkt wordt met P&O van het ROC. Het is niet een recept dat te allen tijde werkt volgens de schoolopleider: *“Je moet niet te veel onderscheid hebben. Als nu een school toe zou treden die in feite nog moet beginnen, dan moet je wel van heel ver komen hoor”*.

ROWF staat open voor aansluiting met een mbo-instelling. Bijvoorbeeld de mbo-instelling Horizoncollege in de regio heeft behoefte aan praktijkgerichte studenten, zoals voor de richting gezondheidszorg en welzijn. Dat kunnen ook studenten zijn vanuit de HvA. De teamcoördinator HvA: *“We willen ook graag zien dat een opleidingsschool alle sectoren en soorten onderwijs onder zich heeft, want we hebben beleid dat studenten tijdens de studietijd ervaring opdoen op verschillende soorten onderwijs”*. De coördinator ROWF: *“De vraag is nog wel: hoe ga je dat organiseren als je de mbo-instelling wilt laten samenwerken met ROWF? We vinden in ieder geval dat er gebruik gemaakt moet worden van de logistiek van de bestaande opleidingsschool in de regio”*.

Ook bij FROSK worden mogelijkheden gezien voor aansluiting van een mbo-instelling. Er zijn in Friesland twee mbo-opleidingsscholen: de erkende opleidingsschool FC-NHL en de aspirant opleidingsschool Friese Poort. FROSK en School of Education werken daar mee samen. Dit ontstaat al op de

werkvloer: “Met FC-NHL is er al samenwerking met Piter Jelles, want voor studenten kan het mooi zijn om ervaring op te doen in vmbo, mbo alsook havo en vwo. Bij het Allardsoog-overleg zijn naast opleiders uit de vo-sector ook mbo-vertegenwoordigers aanwezig, misschien goed om ook po erbij te betrekken”, zo geven de geïnterviewden aan. Opgemerkt wordt dat samenwerking met po in de verdere toekomst interessant kan zijn, vanuit de initiatieven van tienerscholen. In deze scholen werken leerkrachten en tweedegraads leraren samen. In Friesland is er overigens ook een aspirant-opleidingsschool voor po in Friesland. Er is contact met schoolopleiders en de coördinator, maar op dit moment zijn er geen concrete plannen voor samenwerking.

3.3 Uitbreiding doelgroep

DUO-stages voor studenten

Bij RPO wordt o.a. uitbreiding van het aantal opleidingsplaatsen gezocht door te experimenteren met duo-stages. Eerstejaars studenten worden dan in duo's geplaatst op de opleidingsscholen, en deze twee studenten worden door één werkplekbegeleider begeleid. Het gaat alleen om eerstejaars studenten, omdat zij in deze fase het beroep en een schoolorganisatie alleen maar verkennen. Ouderejaars studenten moeten echt les gaan geven, dus bij die studenten kan niet in duo's worden opgeleid. Het experiment moet nog geëvalueerd worden, maar de regiomanager merkt al op dat scholen er verschillend over denken. Sommige scholen vinden duo-stages prima, en anderen willen er niet aan beginnen. Verschillende overwegingen spelen hierbij een rol. “Het aantal studenten binnen een school heeft ook een grens, afhankelijk van de grootte van de school. Ook ouders kunnen gaan protesteren als er te vaak lessen worden gegeven door studenten, zeker bij een examenklas kan dat niet”, aldus de clustercoördinator Samen Opleiden. Ook de Regiomanager van Hogeschool Rotterdam ziet verschillen tussen de scholen: “Bij

sommige scholen leeft het beeld van een lerende organisatie meer dan bij anderen. Dat maakt dat sommige scholen opleiden heel gewoon vinden, en er ook meer ruimte is om studenten op te kunnen leiden, dan op andere scholen”. De coördinator van RPO geeft aan dat RPO ontwikkelingsgericht is, en dat er voortdurend verbinding gezocht wordt tussen de drie clusters, het geheel van de opleidingsschool, en de grote aantallen studenten. De ambities op de verschillende niveaus zijn niet altijd hetzelfde (100% opleiden via de opleidingsschool): “Het is balanceren”.

Begeleiding startende leraren

Bij de opleidingsscholen ontstaat meer aandacht voor begeleiding van startende leraren tijdens de inductiefase.

Zo is bij RPO de begeleiding van starters een belangrijk aandachtspunt binnen de opleidingsschool. Een ontwikkelpunt van RPO is het toe willen werken naar maatwerk bij begeleiding van starters. Nieuwe docenten op een school die al langer ervaring hebben, vragen om een andere begeleiding dan startende docenten die net hun opleiding hebben afgerond. Door maatwerk en meer inhoudelijke begeleiding te leveren kan uitval van startende docenten voorkomen worden. De Coördinator Samen Opleiden geeft aan: “Waar voorheen slechts enkele bijeenkomsten werden georganiseerd om te kunnen sparren, worden starters nu vaker echt begeleid met behulp van bijvoorbeeld lesbezoeken en coaching. De expertise hiervoor is aanwezig op de scholen, maar moet nog meer gedeeld gaan worden. Een open cultuur waarin vraag en aanbod goed op elkaar kan worden afgestemd, bij elkaar kijken, elkaars expertise aanwenden, daar wordt naartoe gewerkt”.

Het streven bij Part 2 is om met alle scholen om in het kader van begeleiding van starters op te trekken en van elkaar te leren. Twee scholen zijn al heel ver en worden 'schoolvoorbeelden' genoemd.

Op dit punt zijn er nu (nog) grote verschillen tussen scholen binnen het partnerschap. De begeleiding van startende docenten vraagt veel maatwerk; zij-instromers hebben heel andere behoeften dan net afgestudeerden of leraren met een PABO-achtergrond. Er is wel draagvlak om dit op te pakken binnen het partnerschap, m.n. om op deze wijze startende leraren aan de school te binden. De mbo-instelling kent een programma voor startende docenten in de eerste twee jaar van hun dienstverband. Het programma bestaat uit begeleiding, een scholingspalet en intervisie.

Zij-instroom

De coördinator van de opleidingsschool RPO vindt het heel interessant om te kijken hoe de zij-instroom gaat uitpakken. Momenteel wordt landelijk ingezet op meer zij-instroom, daarom is deze instroom op het moment groot, maar het is nog niet duidelijk hoe het verder zal gaan. RPO neemt deel aan de campagne “Leraar van Buiten”, waarmee kandidaten voor zij-instroom voor tekortvakken worden geworven (zie www.leraarvanbuiten.nl).

3.4 Draagvlak voor uitbreiding

Bij de ondervraagde opleidingsscholen is er overall een duidelijk draagvlak voor verdere uitbreiding van het partnerschap. Echter het draagvlak is niet bij alle gesprekspartners even groot, en er zijn ook kanttekeningen te plaatsen bij verdere uitbreiding. Tijdens de gesprekken komt in relatie tot het aantal aangesloten scholen de term ‘span of control’ regelmatig naar voren. Er is een duidelijke ambitie om alle studenten van lerarenopleidingen bij aangesloten scholen op te leiden. In de samenwerking met de scholen kan er een spanningsveld ontstaan in relatie tot de eigenheid van scholen en het borgen van kwaliteit. We werken deze onderwerpen in deze paragraaf verder uit.

Meer scholen laten aansluiten bij partnerschappen

De wens is er bij alle drie de geïnterviewden van ROWF om zoveel mogelijk scholen te laten aansluiten bij een partnerschap in de regio. De coördinator van ROWF licht toe: *“Span of control is op zich steeds een issue bij uitbreiding, maar als je professioneler wordt in de loop van de jaren, kun je meer studenten opleiden en met meer scholen samenwerken”*. Het partnerschap wordt volgens hem professioneler doordat overlegstructuren, beleidsstukken en organisatorische zaken geregeld zijn, zoals rond de plaatsing van studenten dat men weet waar men aan toe is. Ook de teamcoördinator HvA ziet dat aangesloten scholen hun zaken op orde hebben: *“Je hebt meer kwaliteit als een school is aangesloten, want die scholen krijgen jaarlijks studenten toegewezen en dan weet een werkplekbegeleider precies wat er vanuit de opleiding verwacht wordt van de student”*.

Ook RPO geeft aan dat er ruimte is voor nieuwe aanmeldingen van scholen. De regiomanager van Hogeschool Rotterdam constateert dat verschillende scholen onderdeel willen worden van de opleidingsschool: *“Ze voelen dat ze erbuiten staan”*. De rector van de school (kandidaat partner RPO) wil graag aansluiten bij RPO. De school heeft een goede basis, en heeft in de regio al samengewerkt met een aantal scholen. Aansluiting bij RPO is gewenst, vanwege de kwaliteit en de verdeling van stagiaires.

Bij aansluiting van nieuwe scholen is wel relevant dat de kwaliteit gewaarborgd blijft. Verder is de wenselijkheid van groei verschillend per cluster, vanwege verschillen in omvang. Bij uitbreiding met nieuwe scholen wordt steeds gekeken in welk cluster een school het beste kan aansluiten. Geografische ligging is daarbij bepalend. Je kunt een student niet zomaar heen en weer sturen van Middelharnis naar Vlaardingen.

De coördinator van RPO vermeldt dat destijds is gestart met de ambitie om naar 200 studenten te groeien. Inmiddels is de ambitie

opgeschoven naar 350. *“Waar de grens ligt, dat is een vraag. Soms is enige tijd van consolidatie belangrijk, om daarna weer verder te gaan”*. Er zijn verschillen tussen de clusters: clusters die al langer bestaan, met een verankerde cultuur en werkwijze, en nieuwe clusters waar nog veel in ontwikkeling is. Dat heeft invloed op de grenzen aan groei.

De voorzitter van RPO geeft aan dat grote verschillen tussen de clusters niet altijd goed samenkomen in het partnerschap; *“Het is belangrijk om altijd alle coördinatoren om tafel te hebben, zodat clusters zelf hun inbreng kunnen hebben. Zo ontstaan goede verbanden, en kunnen clusters van elkaar leren. Er spelen nu kwesties als draagvlak vanuit infrastructuur, draagvlak vanuit de schoolorganisatie, nieuwe directeuren die komen, nieuwe vraagstukken die spelen. Borgen van structuren en draagvlak is een belangrijke uitdaging op dit moment”*.

Bij Part 2 wordt terughoudender gekeken naar uitbreiding van het partnerschap. De opleider van Windesheim kent negatieve voorbeelden van een te groot partnerschap, en is daarom geen voorstander van uitbreiding. Bij scholen binnen de bestaande samenwerking is er nu veel draagvlak om te werken aan het samen opleiden. Op een van de aanwezige scholen is dat sterk te danken aan de schoolopleider die docenten wist te betrekken die er eerst afstand van hadden (en hielden). Die docenten zijn nu enthousiast geworden en zich ook zelf volop aan het ontwikkelen, onder andere door de cursussen die ze gevolgd hebben om hun studenten te begeleiden. De betreffende schoolopleider geeft aan: *“De begeleiding van studenten moet veranderen, en dat vergt wel een enorme omslag in de schoolcultuur”*. Dat *“iedereen meegaat”* geldt ook niet in alle lagen. Sommige schoolopleiders in het partnerschap vervullen echter hun rol op een manier die niet past bij samen opleiden. Tevens zijn er teamleiders die zelf geen ‘groeigerichte leermentaliteit’ hebben (dit is onderdeel van de

visie van Part2) of die onvoldoende aandacht hebben voor de rol van werkplekbegeleiders, en daar ontstaat frictie.

De rector -bestuurder van aspirant-vo school Het Noordik (Part 2) is meer geneigd tot uitbreiding. Zij vindt het lastig om dit nu, nog buiten het partnerschap, te beoordelen. Ze begrijpt de zorgen van (onbestuurbare) grootte, maar ziet tegelijkertijd mogelijkheden om als zittende partners iets te leren van nieuwe toetreders. Tegelijkertijd deelt zij de visie van het partnerschap om goede kwaliteit te bieden aan studenten. Op de aspirant-school is op alle vestigingen het plan geschetst en de voortgang van de toetreding tot het partnerschap geschetst. Alle personeelsleden zijn belangstellend en er is geen weerstand. Volgens de rector -bestuurder komt dat ook doordat het in lijn is met het onderwijsbeleid van de school: *“Hoe je wil dat de docenten met de leerlingen omgaan, dat moet eigenlijk in de hele organisatie doorklinken en dat zit heel erg in het partnerschap. Daar kun je ook de winst uithalen, want als ze dat doen met studenten van de opleiding kunnen ze het ook weer doen met leerlingen in de klas.”*

Bij FROSK is het vanzelfsprekend dat scholen bij hen ‘aan moeten sluiten’. De adviseur Samen opleiden bij NHL Stenden maakt een vergelijking met de Zeeuwse Academische Opleidingsschool (ZAOS). Bij ZAOS zijn vanaf het begin alle vo-scholen in de provincie Zeeland betrokken. In het noorden, en ook in Friesland speelde mee dat er meerdere opleidingsscholen ontstonden, dat brengt een risico met zich mee dat ze elkaar gaan beconcurreren om voldoende studenten te trekken. Hierop reageert de adviseur Samen Opleiden van NHL Stenden: *“In plaats van concurreren kun je beter nagaan of er een mogelijkheid is om tot samenwerking te komen, om zo met meer aangesloten scholen te zorgen voor een goede opleidingsstructuur in de regio”*.

Span of control

De term *'span-of-control'* komt in dit verband bij vrijwel alle gesprekken op tafel. Door RPO, ROWF en Part 2 worden zorgen geuit over de behapbaarheid van te grote partnerschappen. Dit geldt zeker als er in een keer meerdere scholen aansluiten. Maar het is moeilijk om hier een duidelijke grens in aan te geven. Eén van de schoolopleiders bij Part 2 kan zich voorstellen dat als het partnerschap te groot dreigt te worden, ze een splitsing maken in twee partnerschappen met een identieke visie. Dus waarbij de twee zich niet te veel van elkaar onderscheiden, maar je wel een werkbare situatie houdt.

Bij FROSK benoemen de gesprekspartners van de deelnemende organisaties verschillende perspectieven op grenzen aan het aantal opleidingsscholen in de regio:

“Vanuit het perspectief van de NHL: we hebben nu te maken met zes verschillende opleidingsscholen (vier in het vo, twee in het mbo) en daarmee zes stuurgroepen waar we bij aansluiten, dat is wel veel”, aldus de lerarenopleider.

“Vanuit bestuursperspectief: span of control speelt voor ons een rol op het moment dat je voor accreditatie eenzelfde niveau van opleiden wilt hebben, bijvoorbeeld dat opleiden geïntegreerd is in het personeelsbeleid. Als er te grote verschillen zijn tussen scholen, is dat lastig te handelen”, zo geeft de bestuurder aan.

“Vanuit de regiegroep van schoolopleiders is er wel zorg over uitbreiding met meer scholen, want hoe ga je dat regelen en organiseren. Ik heb daarom de wens dat we een model ontwerpen, dat elke school zijn eigenheid behoudt, maar wel een gezamenlijke basiskwaliteit heeft. Vervolgens elkaar visiteren om te komen tot een ontwikkelingsgerichte borging van de kwaliteit van opleiden. Elke nieuwe school wordt dan gevisiteerd, al aangesloten scholen visiteren elkaar”, merkt de coördinator op.

Alle studenten naar een opleidingsschool

In de gesprekken met ROWF, RPO en FROSK wordt een duidelijke ambitie uitgesproken om alle studenten van lerarenopleidingen op opleidingsscholen te kunnen plaatsen.

De teamcoördinator HvA (ROWF): *Ons streven is dat 100% van de studenten opgeleid wordt op een opleidingsschool. We moedigen vanuit de hogeschool ook scholen wel aan om aan te sluiten bij een opleidingsschool*“. Een voordeel voor de aangesloten scholen is dat zij studenten aan zich kunnen binden om bij hen te komen werken na afronding van hun opleiding. Scholen geven ook aan dat ze het jammer vinden als ze er niet bij zitten en voeren gesprekken met de opleidingsscholen over toetreding tot het partnerschap.

Ook de Hogeschool van Rotterdam (van RPO) heeft de ambitie om alle studenten van de lerarenopleidingen via een opleidingsschool op te leiden. Dit is een kwantitatieve uitdaging, waarbij vraag en aanbod een rol spelen. *“Daar is iets groters voor nodig dan alleen maar ambitie, goede wil en vergaderen”*, aldus de coördinator. *“Het zijn de dilemma’s van grenzen in de groei, wat is goed opleiden in gezamenlijkheid? Niet alleen wat de scholen aankunnen, maar ook hoe je als sector goed kunt sturen op wat je nodig hebt. Dit valt buiten de scope van wat de opleidingsschool met alle partners kan beheersen. Het is overkoepelend, los van regionale verschillen”*.

Hetzelfde geluid komt van FROSK: *“Voor ons is het belangrijk dat 100% van de studenten terecht komt op een school die aangesloten is bij een partnerschap, want daar durf ik wel mijn hand voor in het vuur te steken dat de kwaliteit van de begeleiding van de student goed is”*, aldus de Lerarenopleider. Voor opleidingen met meer studenten (zoals geschiedenis en aardrijkskunde) is het wel eens lastig om studenten een stageplaats op een partnerschool te kunnen bieden, omdat er te weinig plaatsen zijn. *“Voor mij zou het pragmatisch gezien het fijnste zijn als er meer stageplaatsen bijkomen op de*

scholen die al aangesloten zijn bij het partnerschap. Als er meer scholen bij moeten komen om alle studenten te kunnen plaatsen, is afstemming lastiger. Het werkt prettiger met minder scholen”.

Spanningsveld tussen gemeenschappelijkheid en eigenheid

Een spanningsveld bij uitbreiden met een gemeenschappelijk inductietraject is autonomie van de school versus wat je gezamenlijk doet, zo constateert de coördinator van ROWE. *“Als samenwerkende scholen wil je veel voor elkaar krijgen, maar iedere school is ook verantwoordelijk voor het reilen en zeilen van de eigen school. We willen toewerken naar een gemeenschappelijke inductie- en professionaliseringssystematiek, maar dan zijn er ook scholen bij die het willen houden zoals ze het al deden. Dat is soms best lastig om de eenheid voor elkaar te krijgen en tegelijk ook de eigenheid van de scholen te behouden”.* In die eigenheid zit bijvoorbeeld de invulling van professionele ruimte van leraren en de visie op onderwijs, maar wel gezamenlijk elkaar ondersteunen. Dit vindt de vertegenwoordiger van CvB en Stuurgroep AONHW ook herkenbaar: *“De gezamenlijke ambitie die we hebben en de eigen ideeën die er in de scholen leven, dat bespreken we met elkaar”.*

Vanuit ROWE wordt vermeld dat het voor samenwerking tussen de scholen belangrijk is om elkaar te vinden op gemeenschappelijke thema's, daarover het gesprek aan te gaan en niet telkens zelf het wiel te willen uitvinden. Dit geldt ook voor opleidingsinstellingen, dat zij elkaar vaker vinden. Dat is bijvoorbeeld zichtbaar bij toenemende samenhang tussen opleidingen van de UvA, VU en HvA, maar wel met eigen ideeën en belangen hierin. Bij ROWE hebben ze vrij centraal geregeld hoe ze omgaan met het opleiden van studenten, de organisatie en begeleiding ervan. Bij AONHW hebben ze het opleiden van studenten minder strak centraal geregeld. Wel vinden ze dat er een gemeenschappelijke basis moet zijn met een minimum waar je allemaal aan moet voldoen.

Bestendigen kwaliteit

Volgens de voorzitter van RPO Rijnmond is de keuze om samen opleiden tot norm te maken makkelijker uitgesproken dan te realiseren: *“De consequentie van ‘groter maken’ is dat het ten koste gaat van de kwaliteit. Dus als je met dezelfde capaciteit de grotere doelstelling moet halen, dan gaan opleidingen aandringen, en groeit het risico dat scholen uitstappen. Samen opleiden is bedacht vanuit kwalitatieve behoefte en ambitie (kwaliteit en ontwikkeling van leraren), dat was een intrinsieke motivatie, dat dreigt nu door de kwantitatieve druk verloren te gaan”.*

Een ander knelpunt die kwaliteit van begeleiding beïnvloedt zijn langstudeerders en studenten die op oneigenlijke gronden de opleiding volgen, niet met het doel om leraar te worden. Dat is een probleem, want daarmee nemen ze een plaats in van studenten waar meer succes van te verwachten is. Daar gaat veel geld, tijd en energie mee verloren, ook van werkplekbegeleiders.

In het gesprek met Part 2 wordt in relatie tot kwaliteit de vraag gesteld: Wat is de goede omvang van een partnerschap? Wil men meer scholen betrekken in de samenwerking? Deze vragen staan op de agenda van de stuurgroep van het partnerschap.

Er hebben twee vo-scholen concreet belangstelling getoond om toetredingsgesprekken te voeren, maar gevoelsmatig wordt het partnerschap dan te groot. Risico's zijn: Dat het onbestuurbaar wordt; je met te veel mensen aan tafel zit (als het al lukt om überhaupt een vergadering te plannen), dat je je moeilijker kunt onderscheiden van andere partnerschappen (dat doet dit partnerschap o.a. middels het ROC en hun visie) en dat de span of control in het geding komt. Partnerschap 2 is op dit moment meer gericht op het bestendigen van de kwaliteit dan op uitbreiding. De kwaliteit borgen staat voorop en men is huiverig om het zicht op de kwaliteit te verliezen op het moment dat het partnerschap heel groot wordt. De teneur is daarom volgens de voorzitter niet zozeer om dit partnerschap verder uit te breiden: *“Als ik nu kijk*

naar de regio hier en de witte vlekken die er zitten, dan zouden die scholen samen ook een nieuw partnerschap kunnen gaan beginnen”.

4 Gevolgen van uitbreiding

De gevolgen van verder uitbreiden van partnerschappen met nieuwe scholen zijn financieel van aard en hebben betrekking op een mogelijk andere ontwikkelingsfase van een nieuwe toe treden school en gaan over de kwaliteit van begeleiding van studenten.

4.1 Bekostiging opleidingsscholen

De systematiek van staffels van bekostiging voor opleidingsscholen is een relevante factor bij overwegingen voor uitbreiding, zo komt uit de gesprekken met de opleidingsscholen naar voren. Hoe wordt de verdeling als je meer scholen in een opleidingsschool betreft? Een ander financieringsmodel is enige jaren onderwerp van gesprek geweest bij het ministerie van OCW. Bij publicatie van dit rapport is het laatste nieuws⁵ dat het ministerie en de sectorraden overeen zijn gekomen om over te gaan op een nieuw financieringsmodel met een andere verdeling van de beschikbare middelen. Daartoe publiceert OCW in 2020 een nieuwe Regeling tegemoetkoming kosten opleidingsschool.

⁵ Zie <https://www.platformsamenopleiden.nl/voorgenomen-aanpassing-van-financieringsmodelopleidingsscholen/>

In het gesprek met de betrokkenen bij FROSK wordt weliswaar opgemerkt dat middelen geen drijfveer zijn, maar het is wel een factor om rekening mee te houden. Groei van het aantal scholen kan zorgen voor minder geld per school, verdunning, terwijl de kosten niet altijd lager zijn. De gedachte om verdere samenwerking aan te gaan is het belangrijkste punt, maar dan moet daarna ook wel aan de financiële gevolgen gedacht worden.

De huidige systematiek van staffels geeft als neveneffect een prikkel om als opleidingsschool op een gunstig aantal studenten uit te willen komen. Zo kan het zijn dat partnerschappen een aantal studenten extra opnemen om op een volgende staffeltrede uit te komen, zodat ze meer subsidie ontvangen. Dit wordt in de gesprekken met RPO en ROWF opgemerkt. Bij ROWF licht de coördinator toe dat het voor hen aantrekkelijk kan zijn om boven de 300 studenten te komen om daarmee een volgende drempel te halen in de staffel.

Daarnaast is het niet aantrekkelijk, financieel gezien, om meer studenten dan 380 binnen de opleidingsschool op te leiden. ROWF zit rond de 280 à 290 studenten. Maar opleidingsschool AONHW heeft er meer. *“We komen nu boven de staffel door het toetreden van twee scholen bij AONHW. We krijgen daardoor per school minder gefinancierd volgend jaar”*, zegt de bestuurder die betrokken is bij AONHW. De reden hiervoor is dat een partnerschap dat meer dan 380 studenten per jaar opleidt, het maximumbedrag van 500.000 euro per jaar ontvangt uit de tegemoetkoming.

4.2 Andere ontwikkelingsfase

Een mogelijk negatief gevolg van uitbreiding is een ‘misfit’ met nieuw toe te treden scholen die in een heel andere ontwikkelingsfase zitten. Opleidingsscholen gebruiken protocollen en criteria om nieuwe scholen aan te toetsen. Bij Part 2

gaat bijvoorbeeld een protocol in werking. Dit traject doorloopt vo-school 'Het Noordik' momenteel. De school heeft al een infrastructuur voor samen opleiden en een visie die goed past bij Partnerschap 2, dus men denkt dat de school zal aansluiten. Het protocol dat Part 2 hanteert, is opgenomen in Bijlage 2 van dit rapport.

FROSK heeft criteria opgesteld voor deelname aan de opleidingsschool gebaseerd op landelijke criteria die ook gehanteerd worden bij accreditatie. De criteria die FROSK opgesteld heeft, zijn in Bijlage 3 na te lezen. FROSK wil bij het vormgeven aan uitbreiding en samenwerking met meer scholen een model ontwikkelen dat uitgaat van en aansluit op de waarborgen van het nieuwe kwaliteitskader. Eerder merkten ze bij FROSK dat scholen die wilden aanhaken nog niet voldoende infrastructuur neergezet hadden voor een kwalitatief goede begeleiding van studenten. Daaronder verstaan ze dat er voldoende getrainde werkplekbegeleiders en schoolopleiders zijn, zodat de taak van begeleiden en opleiden bij meerdere personen in school belegd is.

4.3 Kwaliteit van begeleiding bieden

Het beleid van de lerarenopleidingen uit de opleidingsscholen in dit rapport is sinds enige jaren dat opleidingsscholen voorrang hebben bij de plaatsing van studenten. Dat brengt een reactie bij niet-aangesloten scholen, namelijk dat zij aangeven ook studenten nodig te hebben. Dit heeft als gevolg dat meer scholen en besturen willen aansluiten bij partnerschappen. De lerarenopleider die we spreken bij FROSK merkt hierbij op dat aansluiting bij een partnerschap op zich niet nodig is als een andere school kwaliteit kan bieden in hun begeleiding van studenten. Daarbij noemt ze als voorwaarde dat deze school getrainde (vak)coaches heeft.

Als de aanwas van studenten minder groot is, zoals bij de regio van Part 2, dan is een mogelijk negatief gevolg dat samen opleiden op de school wat op de achtergrond komt, bijvoorbeeld doordat er minder werkplekbegeleiders getraind worden. Daardoor kan er minder kwaliteit komen, zo vermoeden de betrokkenen bij Part 2. Minder studenten moeten dan over meer scholen worden verdeeld.

5 Toekomstlijnen

De betrokken opleidingsscholen zien verschillende toekomstlijnen in het licht van uitbreiding en verdergaande samenwerking in opleidingsscholen. Deze lijnen zijn onder te verdelen in twee categorieën. Opleidingsscholen willen oog hebben voor de doorlopende lijn van student tot professionele leraar. Ook willen opleidingsscholen aandacht houden voor de voorwaarden die van invloed zijn op uitbreiden van samen opleiden en uitbreiden richting de doorlopende lijn.

5.1 Doorlopende ontwikkelingslijn

Verschillende opleidingsscholen geven aan dat ze willen toewerken naar een doorlopende ontwikkelingslijn. Ze willen daarmee investeren in de ontwikkeling van studenten, van startende leraren en de voortgezette professionalisering van leraren die al langer lesgeven. De geïnterviewden bij RPO stellen dat de school en de lerarenopleiding minder gescheiden werelden zouden moeten worden vanuit het perspectief van de student, degene die opgeleid wordt en zich professionaliseert. De voorzitter van de RPO merkt op dat om dit te bereiken, er meer uitwisseling zou moeten zijn tussen de lerarenopleiding en het scholenveld: *“Het is ingewikkeld, de realiteit is dat we werken met bastions”*. Ook de clustercoördinator samen opleiden benoemt dat de lerarenopleiding en de scholen gecompartmenteerd zijn en

benoemt dat er interactie zou moeten zijn. De eerste stappen naar een minder gescheiden wereld worden gezet, onder andere door gezamenlijke ontwikkelingen van vernieuwingen in het curriculum. Een voorbeeld hiervan is de schoolopleiderstraining, waarbij ook andere vormen onderwijs betrokken worden, zoals bij didactische vakken aandacht voor Kunskapsskolan onderwijs. Het werkveld heeft veel invloed gehad op de vraagstukken met betrekking tot de vormgeving van nieuwe leerresultaten in het nieuwe curriculum.

Studenten blijven begeleiden

In de toekomst blijft samen opleiden van studenten een onderdeel van betekenis van de partnerschappen, zo komt uit de interviews naar voren. Bij ROWF en AONHW vertelden de geïnterviewden dat zij willen aanhaken op de landelijke ontwikkelingen op het gebied van het nieuw te vormen bevoegdheidstelsel⁶. Deze ontwikkeling vormt voor de coördinatoren, besturen en lerarenopleidingen van deze partnerschappen de aanleiding om een werkgroep op te richten. Deze werkgroep zoekt afstemming tussen de partijen en bespreekt aanpassingen in de opleiding en de begeleiding van studenten en zij-instromers met het oog op een nieuw bevoegdheidstelsel.

Begeleiden van de inductiefase

Er lijkt een groeiend besef te zijn bij de deelnemende opleidingsscholen aan dit onderzoek dat het begeleiden van startende leraren een vast onderdeel vormt van het partnerschap. In Hoofdstuk 2 werd al duidelijk dat dit bij drie van de vier opleidingsscholen reeds in de visie en het beleid opgenomen is. De aspirant-opleidingsschool FROSK heeft de ambitie dit

⁶ Zie <https://www.vo-raad.nl/nieuws/ministers-willen-aanpassingen-in-het-bevoegdheidstelsel>

gezamenlijk vorm te geven nadat de beoordeling door NVAO is afgerond.

Part 2 benoemt dat op dit moment het samen opleiden van leraren binnen het partnerschap en de inductiefase nu nog als twee losse onderdelen worden gezien, waarbij de gedeelde verantwoordelijkheid voor de student eindigt wanneer de student is afgestudeerd. De notie dat de loopbaan van de leraar een continuüm zou moeten zijn en samen opleiden idealiter doorloopt in inductie voor startende docenten is echter breed gedeeld. Voor de toekomst zou het partnerschap graag samen opleiden en inductie echt in elkaars verlengde willen organiseren. De voorzitter van het partnerschap verwoordt de wens: *“Het ideaalplaatje zou zijn dat we met de opleidingsinstituten niet alleen samen opleiden tot aan het diploma, maar dat samen opleiden doorgaat tot en met de eerste drie jaar van het docentschap. Want je bent niet klaar als je je diploma hebt, net zomin als je kunt autorijden als je je rijbewijs hebt”*.

Professionaliseren

Aansluitend op de aandacht voor de startende leraar zien sommige opleidingsscholen ook ruimte om meer begeleiding te bieden aan ervaren leraren. De coördinator van het ROWF ziet mogelijkheden voor de uitbreiding van de opleidingsschool via ‘stepping stones’. In de volgende fase willen ze bij ROWF gaan nadenken over het meer gezamenlijk organiseren en ondersteunen van de professionalisering op de scholen. Daarbij wil de coördinator de logistiek van ROWF benutten bij het opzetten van didactische scholing voor ervaren leraren. Een andere manier die ROWF benoemt om een intensievere samenwerking tussen scholen en lerarenopleidingen te creëren is door lerarenopleiders als begeleider te laten optreden in onderzoek door leraren in een werkplaats. Een werkplaats bestaat uit een reeks teambijeenkomsten waarin leraren, lerarenopleiders en

onderzoekers samenwerken aan het vormgeven van het onderwijs. Leraren ontwerpen bijvoorbeeld onder begeleiding nieuw lesmateriaal en gaan die evalueren bij leerlingen. Dit type docentonderzoek is bedoeld om bij te dragen aan hun docentprofessionalisering.

5.2 Voorwaarden voor uitbreiding

Financiën

De financiering van studenten wordt benoemd als een factor waarover na gedacht moet worden in de toekomst. Zo stellen de geïnterviewden bij FROSK dat ze beter willen nadenken over een eerlijke en doelmatige verdeling van de financiering van studentbegeleiding, zonder dat het een bepalende factor is in de samenwerking. De coördinator van ROWF stelt hierbij dat de meeste studenten komen van een aangesloten lerarenopleiding, maar dat enkele studenten komen van NHL Stenden Hogeschool, ondanks dat er geen samenwerking met hen is. Bij de FROSK doet dit zich voor rond studenten die bij Hogeschool Windesheim zijn ingeschreven. Zij participeren geheel in de begeleiding op de FROSK. De coördinator van de ROWF zegt hierover: *“Het mooiste zou zijn om niet een opleidingsschool te financieren op basis van het aantal studenten (via een staffel), maar dat de financiering de student volgt. Dus dan zou het niet uitmaken waar een student vandaan komt, maar er is dan een bedrag gekoppeld aan de student, dat diegene meeneemt naar een opleidingsschool”*⁷. Ook bij het inrichten van de inductiefase merken ze bij ROWF op dat financiën een punt is om in de toekomst te bespreken. De financiën voor de begeleiding van starters liggen niet bij de opleidingsschool, maar bij de afzonderlijke scholen. Er is bij hen nog geen gezamenlijke

⁷ Het laatste nieuws is dat er een ander financieringsmodel voor opleidingsscholen komt, zie <https://www.vo-raad.nl/nieuws/voorgenomen-aanpassing-van-financieringsmodel-opleidingsscholen>

professionaliseringsbudget, dat zou wel hiervoor handig kunnen zijn.

Peer review systeem

Op landelijk niveau is met de vijf sectorraden en ministerie van OCW gesproken over een nieuwe wijze voor kwaliteitsborging en – ontwikkeling van samen opleiden. In 2019 is een nieuw kwaliteitskader en een werkwijze voor peer review op landelijk niveau ontwikkeld, waarbij de bedoeling is dat partnerschappen elkaar gaan visiteren. Deze nieuwe werkwijze sluit aan bij de wensen die de coördinator van FROSK en de voorzitter van RPO uiten. Kwaliteit toetsen door middel van een peer review systeem kan eraan bijdragen dat scholen meer verantwoordelijkheid krijgen voor hun aandeel in de opleiding van studenten.

De voorzitter van RPO stelt voor om meer bevoegdheden bij de scholen in het partnerschap te leggen en de kwaliteit te borgen via een peer review systeem. Met zo'n nieuwe systematiek ontstaat een andere samenwerkingsbasis. Een mogelijk gevolg is dat er verschillen ontstaan tussen opleidingsscholen in de mate waarin scholen verantwoordelijkheden krijgen in hun aandeel in de opleiding en begeleiding van studenten. Ook kan een goede uitvoering van peer review leiden tot het leren van elkaars ervaringen en expertise.

Aantrekken en behouden van leraren

Het lerarentekort en de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt spelen bij meerdere opleidingsscholen mee in hun visie op de toekomst. De samenwerking tussen scholen en lerarenopleidingen in partnerschappen kan namelijk benut worden voor het aantrekken en behouden van leraren. Zo benutten partnerschappen, waaronder ROWF en AONHW, FROSK en RPO de subsidieregeling

voor de regionale aanpak lerarentekort in het onderwijs (RAL)⁸. Verder stelt een van de bestuurders die betrokken is bij FROSK dat de websites voor vacatures nu nog per bestuur zijn opgesteld, maar dat een regionale website studenten beter zou kunnen bedienen om hen duidelijk te laten zien waar werk is.

Ook in de regio bij ROWF speelt de krapte op de arbeidsmarkt. *“Er is sprake van onzekerheid: kunnen we de vacatures in de toekomst blijven opvullen?”*, zo zegt de coördinator van ROWF. Ze willen graag de opgeleide leraren behouden voor de regio. De betrokkenen bij ROWF en AONHW hebben daarom plannen om nieuwe afspraken te maken over tekortvakken in de regio. *“We hebben geen specifiek probleem met het lerarentekort zoals in Amsterdam wel speelt. Voor vakken als geschiedenis en Engels is er geen probleem, maar voor de vakken techniek, natuurkunde, Nederlands eerstegraads is het wel moeilijk om mensen te vinden. We willen nu afspreken met elkaar dat als een natuurkundedocent is opgeleid op een opleidingsschool (ROWF dan wel AONHW), dat diegene geen sollicitatieprocedure hoeft te doorlopen en gewoon aan de slag kan binnen een van de partnerscholen. Hier kunnen we afspraken over maken, omdat de kwaliteit gegarandeerd wordt”*. Deze afspraken zorgen er ook voor dat een docent makkelijker aan een baan komt en daarmee behouden blijft voor de regio, zo stelt de coördinator van ROWF.

8 Inmiddels is de subsidie verbreed naar meer personeelsleden: Regionale Aanpak Personeelstekort (RAP). <https://www.voion.nl/onderwijsarbeidsmarkt/samenwerking-netwerken/subsidie-regionale-aanpak-lerarentekort-ocw/>

Conclusies

De onderzoeksvraag van deze studie luidt: Op welke manieren kan uitbreiding van regionale samenwerking tussen scholen en lerarenopleidingen plaatsvinden op de terreinen van het samen-opleiden traject en de begeleiding van starters in scholen? Vanuit de gesprekken met de samenwerkingspartners van de vier opleidingsscholen komt een aantal conclusies naar voren.

Huidige samenwerking

In de huidige samenwerking zien we verschillende manieren waarop opleidingsscholen zijn ingericht, en partners waarmee samengewerkt wordt. Dit heeft vaak te maken met de regionale context, de status van de opleidingsschool en de ontwikkelfase van het partnerschap. Verdere uitbreiding vindt meestal stapsgewijs plaats. Samenwerking moet zich eerst een tijdje consolideren alvorens er behoefte en ruimte is voor verdere uitbreiding van de samenwerking. Binnen de partnerschappen wordt dan ook steeds goed gekeken of verdere uitbreiding relevant en gewenst is.

Er is een duidelijke ambitie vanuit lerarenopleidingen om studenten op opleidingsscholen binnen de samenwerking te plaatsen, omdat de lerarenopleidingen dan weten dat de kwaliteit van de opleiding geborgd is. Tegelijkertijd levert deze kwantitatieve uitdaging een spanningsveld op met de kwaliteit.

Meer studenten per school kan ertoe leiden dat de begeleiding onder druk komt te staan.

De begeleiding van startende leraren is bij de ondervraagde opleidingsscholen een thema dat zichtbaar is in visie, beleid en inrichting van de activiteiten. De begeleiding van studenten hangt samen met begeleiden van starters, doorgaans zijn het dezelfde medewerkers in de school die zich met beide groepen bezighouden. Maar omdat accreditatie gericht is op opleiden, staat inductie vaak pas later in de aandacht van het partnerschap.

Daarnaast is de landelijke tendens van het lerarentekort zichtbaar in de vier opleidingsscholen. Daardoor is er soms onvoldoende begeleiding mogelijk van studenten, met name bij bepaalde vakken. Ook willen scholen soms voor de tekortvakken vroegtijdig een baan aanbieden aan studenten (groenpluk), waardoor hun opleiding vertraagd wordt. Opleidingsscholen zoeken naar oplossingen voor het lerarentekort; ze haken bijvoorbeeld aan bij initiatieven of nemen zelf het initiatief om overheidssubsidies te vergaren. Dit is onder andere gedaan door opleidingsscholen ROWF en AONHW, die een regionale aanpak van het lerarentekort (RAL-subsidie) nastreven. Dit geldt ook voor RPO. Zij werken samen via het Platform Rijnmond, waar ook scholen in participeren die (nog) geen partner zijn in RPO. Ze kunnen, als onderdeel van het RAL-programma, gaan toetreden tot het partnerschap.

Stappen in uitbreiding

Uitbreiding binnen het partnerschap gaat meestal over het aansluiten van nieuwe vo-scholen. Er wordt ook gezocht naar mogelijkheden voor aansluiting van scholen uit andere sectoren zoals het mbo. Enkele opleidingsscholen hebben hier al positieve ervaringen mee opgedaan. Men vindt het een interessante aanvulling voor de leraren in opleiding. Het biedt voor de

studenten een andere context om werkervaring op te doen en sluit aan bij de vo- en mbo-gerichtheid van de tweedegraads opleidingen.

Daarnaast gaat het om uitbreiding met andere soorten studenten, zoals zij-instromers, om daarmee een bijdrage te kunnen leveren aan het terugdringen van het lerarentekort. In dit verband is het experiment met duo-stages van de opleidingsschool RPO interessant, waarbij twee eerstejaarsstudenten samen één opleidingsplek op de scholen innemen. Daarnaast wordt meer ingestoken op het behoud van startende leraren, door de begeleiding van deze doelgroep meer te structureren. Bijvoorbeeld bij RPO wordt hieraan gewerkt binnen het professionele netwerk van de Coördinatiegroep Samen Professionaliseren. Dit past in de beoogde doorlopende ontwikkelingslijn van begeleiding van studenten naar begeleiding startende leraren, naar professionalisering van ervaren leraren.

Draagvlak voor uitbreiding van samenwerking

Bij de ondervraagde opleidingsscholen is er overall een duidelijk draagvlak voor verdere uitbreiding van het partnerschap. Tijdens de gesprekken komt in relatie tot het aantal aangesloten scholen wel regelmatig de term 'span of control' naar voren. Lerarenopleidingen zouden bijvoorbeeld soms wel een kleiner aantal opleidingsscholen wensen, omdat het ingewikkeld is als ze in veel stuurgroepen moeten plaatsnemen en verschillende afspraken moeten maken.

Daarnaast kan bij uitbreiding van het aantal scholen in het partnerschap een spanningsveld ontstaan in relatie tot de eigenheid van scholen. Daarom is het belangrijk om de gezamenlijke ambitie en de eigen ideeën van de scholen te bespreken. Scholen kunnen elkaar ook vaak vinden op

gemeenschappelijke thema's, en hoeven niet steeds zelf het wiel uit te vinden.

Kwaliteit

Soms worden zorgen geuit over de kwaliteitsborging bij te veel aandacht voor uitbreiding. Om de kwaliteit van samen opleiden en professionaliseren te borgen worden meerdere routes gekozen. Bijvoorbeeld bij Part 2 doorlopen aspirant-scholen een protocol, voordat zij daadwerkelijk kunnen toetreden tot de samenwerking. Bij FROSK wordt aangegeven dat er scherp gelet wordt op de basiskwaliteit van het opleiden van studenten, daarboven hebben scholen ook eigen ruimte. Bij RPO gaat het om 'elkaar vinden en volgen'. Dit partnerschap bestaat uit relatief autonome regionale clusters, die samenkomen in professionele netwerken voor de Coördinatiegroep Samen Opleiden en de Coördinatiegroep Samen Professionaliseren.

Financiën

Het gevolg van uitbreiding van opleidingsschool is allereerst financieel van aard. Hierbij speelt de bekostiging van opleidingsscholen door middel van de systematiek van staffels een rol. Een gevolg van uitbreiding kan zijn dat een opleidingsschool een drempel hoger uitkomt in financiering, namelijk doordat zij meer studenten begeleiden. Dit vormt een factor van betekenis bij het laten aansluiten van een nieuwe school bij een bestaande opleidingsschool.

Toekomstlijnen

In de toekomstlijnen voor uitbreiding van samenwerking in opleidingsscholen onderscheiden we twee categorieën. Opleidingsscholen zijn bezig met de ontwikkeling van een doorlopende leerlijn van studenten tot professionele leraren in het werkveld. Tevens dragen ze zorg voor voorwaarden die van

invloed zijn op uitbreiden van samen opleiden en uitbreiden richting de doorlopende lijn.

Naast voortzetting van de bestaande samenwerking op studentbegeleiding zien de opleidingsscholen op het gebied van het inductietraject en professionalisering verdere mogelijkheden voor uitbreiding in de toekomst. Zij hopen door een verdergaande samenwerking tussen de lerarenopleiding en het werkveld een betere doorlopende ontwikkeling voor leraren te creëren, welke verder gaat dan alleen het opleiden van een student.

Naast de doorlopende ontwikkelingslijn benoemen de scholen ook enkele voorwaarden die van invloed zijn op uitbreiden van samen opleiden en uitbreiden richting de doorlopende lijn. Zo zouden de opleidingsscholen graag een eerlijke en doelmatige verdeling van financiering van studenten willen. Een tweede voorwaarde is goede kwaliteit bieden als opleidingsschool. De invoering van een peer review systeem kan ertoe leiden dat scholen meer verantwoordelijkheid krijgen voor hun aandeel in de opleiding van studenten en kan eraan bijdragen dat betrokkenen meer leren van elkaars ervaringen en expertise. Een laatste voorwaarde die uit de gesprekken naar voren komt, is anticiperen op de krapte op de arbeidsmarkt. In het licht van het huidige lerarentekort benoemen opleidingsscholen dat zij het belangrijk vinden om afspraken te maken over manieren voor het aantrekken en behouden van voldoende studenten en leraren, zoals via een regionale vacaturewebsite.

Handreiking

Met dit rapport wordt beoogd om kennis en ervaring van partnerschappen rondom uitbreiding van samen opleiden en professionaliseren te delen met het brede veld. Het ministerie van OCW en de vijf sectorraden hebben de ambitie uitgesproken dat op de langere termijn 100% van de leraren-in-opleiding profiteert

van een samen-opleiden traject. Dit vraagt om afstemming tussen scholen en lerarenopleidingen op organisatorisch vlak en het creëren van bewustzijn over kwaliteit van opleiden en begeleiden van startende leraren. De inzichten in dit rapport kunnen door partnerschappen, schoolbesturen en lerarenopleidingen benut worden om met elkaar verder het gesprek te voeren. Later dit jaar volgt een handreiking gericht op uitbreiding van partnerschappen met daarin meer informatie over werkwijzen om te komen tot uitbreiding.

Bijlagen

Bijlage 1 Interviewleidraad voor focusgroepgesprek

Algemeen

- Naam opleidingsschool/regionale samenwerking:
- Regio:
- Aanwezigen (naam, functie en organisatie):

Waar mogelijk halen we informatie uit de ingevulde vragenlijst, die ter plekke gecheckt wordt met de aanwezigen.

Stand van zaken

Hoe ziet de regionale samenwerking tussen scholen en tussen scholen en lerarenopleidingen er momenteel uit?

1. Organisatorische kenmerken van samenwerking in opleidingsschool, inclusief bijzonderheden zoals keurmerk (bijv. Utrechts model) en partnerschap:
 - a. Aantal deelnemende scholen in de samenwerking
 - b. Aantal lerarenopleidingen in de samenwerking
 - c. Andere sectoren (po, mbo) die participeren in samenwerking
 - d. Jaar van start/oprichting samenwerking

2. Samenwerking op terrein van opleiden-in-de-school:
 - a. Status van samenwerking: aspirant opleidingsschool, erkende opleidingsschool
 - b. Dekking in de regio van opleiden-in-de-school: hoeveel scholen participeren het samen-opleiden traject
 - c. Hoe verdelen lerarenopleidingen hun studenten: gaan scholen in de samenwerking voor
3. Samenwerking op het terrein van begeleiding van starters/inductiefase:
 - a. Aantal starters
 - b. Vormgeving van begeleiding: structuur, coaching, partners
4. Manieren om kennis en ervaringen in de regio uit te wisselen op terreinen van opleiden studenten en begeleiden starters:
 - a. Trainingen/cursussen
 - b. Studiedagen
 - c. Taakverdeling tussen scholen en lerarenopleidingen hierin
5. Mogelijke invloed van context en ontwikkelingen op huidige situatie en samenwerking:
 - a. Lerarentekort
 - b. Daling van aantal leraren-in-opleiding
 - c. Krimp van aantal leerlingen/scholen in de regio
 - d. Sterk provincie-/regiogevoel
 - e. Doorgaande lijn van lio-starter-ervaren leraar

Proces van uitbreiding

Welke stappen zetten jullie in het proces van uitbreiding van samenwerking op de terreinen van het samen-opleiden traject en de begeleiding van starters in scholen?

6. Huidige stappen in uitbreiding op de terreinen van samen opleiden en van begeleiding van starters (inductiefase), zoals:
 - a. Het vinden van meer opleidingsplaatsen

- b. Het betrekken van meer scholen in de samenwerking
- c. Contacten met meer lerarenopleidingen

Wat zijn volgens jullie mogelijkheden en beperkingen van verdere uitbreiding van samenwerking?

- 7. Draagvlak; is uitbreiding gewenst of niet
 - a. Draagvlak bij lerarenopleidingen
 - b. Draagvlak bij scholen binnen bestaande samenwerking. Doorvragen op actoren, namelijk besturen; schoolleiders; betrokkenen bij opleiden studenten en begeleiden starters
 - c. Draagvlak bij scholen buiten bestaande samenwerking
- 8. In de regio samenwerking zoeken met andere partijen t.b.v. verdere uitbreiding:
 - a. Bedrijfsleven
 - b. Po-sector
 - c. Mbo-sector
 - d. Andere opleidingsscholen
 - e. Andere lerarenopleidingen
- 9. Zijn er mogelijkheden voor nieuw op te richten opleidingsscholen in de regio
- 10. Voorwaarden voor stimulering van uitbreiding; wat is de rol en bijdrage van:
 - a. Ministerie van OCW
 - b. VO-raad/Platform Samen Opleiden & Professionaliseren
 - c. Lerarenopleidingen
 - d. Regionale/provinciale cultuur (gericht op samenwerking of niet)

Gevolgen van uitbreiding

Wat zijn volgens jullie de gevolgen van uitbreiding voor de samenwerking op de terreinen van het samen-opleiden traject en begeleiding starters?

11. Rol en verantwoordelijkheden partners in de samenwerking
12. Organisatie van de opleidingsschool: 'span of control'
13. Financiering van uitbreiding:
 - a. Verdeling tussen partijen
 - b. Waar komen middelen vandaan
14. Begeleiding lio (leraar-in-opleiding) en starter:
 - a. Intensiteit van begeleiding
 - b. Kwaliteit van begeleiding

Uitbreiding in de toekomst

Wat zijn volgens jullie alternatieven voor samenwerking in de toekomst?

15. Alternatieven voor toekomstige samenwerking op de terreinen van samen opleiden en begeleiding starters, naast de reeds ingezette uitbreiding
16. Ontwikkelingen in het veld die invloed hebben op toekomstige varianten, zoals flexibele routes naar het leraarschap

Bijlage 2 Partnerschap 2 protocol voor uitbreiding

Hieronder volgt een toelichting en weergave van het protocol voor uitbreiding van Part 2.

Binnen onze opleidingsschool staat jezelf ontwikkelen centraal. Ook als opleidingsschool blijven we ons ontwikkelen en daar kan aansluiting met partners deel van uitmaken. Bovendien zien we Samen Opleiden als een maatschappelijke opdracht en daar waar mogelijk staan we open voor aansluiting van partners uit de regio. Dit protocol is opgesteld om goede afspraken te hebben over de wijze waarop andere scholen uit de regio zich bij ons partnerschap zouden kunnen aansluiten. De beschreven procedure omvat eisen gebaseerd op de visie van ons partnerschap en de toetsingscriteria van de NVAO.

Stap 1: Oriënterend gesprek

Met een vertegenwoordiging van de school die deel uit wenst te gaan maken van het partnerschap wordt een oriënterend gesprek gevoerd door vertegenwoordigers van de stuurgroep en kerngroep. Doel: wederzijdse verwachting uitspreken ten aanzien van deelname waarbij expliciet gesproken wordt over visie, doelstellingen, personele inzet (kwantiteit en kwaliteit), NVAO-criteria in relatie tot een interne audit, ondersteuning vanuit het bestaande partnerschap.

Indien zowel de school als de vertegenwoordigers van ons partnerschap genoeg aanknopingspunten vinden voor mogelijke toetreding volgt stap 2.

Stap 2: Zelfevaluatie

De school schrijft een zelfevaluatie van maximaal 10 pagina's in de vorm van een ontwikkelportfolio. Daarin wordt aandacht geschonken aan alle toetsingscriteria van de NVAO. Ondersteuning

hierbij vanuit de stuur- of kerngroep behoort tot de mogelijkheden.

Stap 3: Bespreking zelfevaluatie in stuurgroep

De zelfevaluatie en het verslag van het oriënterend gesprek worden door de aanvrager kort toegelicht en gezamenlijk besproken in de stuurgroep.

Nadat de aanvrager de stuurgroepvergadering heeft verlaten, volgt het proces van besluitvorming. De stuurgroep beslist of al dan niet gezamenlijk het traject ingezet wordt dat kan leiden tot uitbreiding van het partnerschap. De beslissing wordt beargumenteerd schriftelijk aan de (mogelijke) nieuwe partner verstrekt, waarbij ook expliciet de voorwaarden tot toetreding benoemd worden.

Stap 4: Start als samenwerkingsschool

Indien de school schriftelijk akkoord gaat met de voorwaarden, schrijft de school een (ontwikkel)plan van aanpak, waarin het proces om te komen tot een volwaardig lid van het partnerschap wordt aangegeven.

De school gaat als samenwerkingsschool participeren in het partnerschap. Hierbij draagt de school zorg voor personele inzet, professionalisering van de personele inzet, deelname aan alle overlegstructuren en het opleiden van (aanstaande) docenten vanuit de visie en de doelstellingen van het partnerschap.

Ondersteuning op schoolniveau vanuit de expertise binnen het partnerschap behoort tot de mogelijkheden en vindt dan met name plaats op het niveau van schoolopleiders vanuit de scholen en relatiebeheerders en instituutopleiders van de instituutpartners. Daarnaast wordt vanaf het begin van de samenwerking vanuit de op toetreden gerichte school deelgenomen aan scholingsactiviteiten vanuit Opleidingsschool Partnerschap 2.

Stap 5: Interne audit aanvragen

De toetredende school kan op basis van een goed ontwikkelniveau gerelateerd aan het NVAO toetsingskader een interne audit aanvragen. Het moment van aanvragen is mede afhankelijk van het instapniveau als samenwerkingsschool (vastgestelde deficiënties in relatie tot het NVAO-kader) en wordt in overleg met de stuurgroep afgesproken.

De school schrijft een vervolg op de zelfevaluatie, met aandacht voor alle NVAO toetsingscriteria, waaronder evaluaties van studenten. De school draagt verder zorg voor vertegenwoordiging van medewerkers en (aanstaande) docenten in de verschillende gespreksgeledingen op de afgesproken datum voor de interne audit. De kosten van de interne audit (circa € 6000,-) worden betaald door de school.

Stap 6: Interne audit en adviesrapport

De auditcommissie bestaat uit een vertegenwoordiging van de verschillende partners binnen het partnerschap op stuurgroep en kerngroepniveau. Na lezing van de vervolgzelfevaluatie, spreekt de auditcommissie achtereenvolgens met drie groepen vertegenwoordigers van de school die wil toetreden: management en schoolbrede schoolopleider, schoolopleiders en werkplekbegeleiders, aankomende en net gestarte docenten.

De auditcommissie stelt het concept toetsingsrapport met toetredingsadvies op. De school krijgt dit rapport om eventuele feitelijke onjuistheden in het rapport terug te geven.

De auditcommissie stelt vervolgens het definitieve toetsingsrapport met bijbehorend advies vast en stuurt dit naar de stuurgroep en de betreffende school.

Stap 7: Besluitvorming toetreding door stuurgroep

De stuurgroep beslist over toetreding van de school tot het partnerschap.

1. Toelaatbaar als partner: de school treedt toe als partner, studenten worden telstudenten voor het partnerschap.
2. Toelaatbaar als volgschool: de school heeft nog niet op alle criteria voldoende gescoord. Op operationeel niveau wordt in ieder geval al gewerkt en gefaciliteerd volgens de visie en afspraken van de opleidingsschool en het gerealiseerd niveau is op orde. De studenten tellen mee als telstudenten onder de verantwoordelijkheid van de andere partners. De school stelt een ontwikkelplan op voor de genoemde deficiënties. Ondersteuning en detachering van expertise vanuit het partnerschap is optioneel. Tot een jaar na dato heeft de volgschool de tijd om opnieuw een interne audit aan te vragen en de stuurgroep zal daarna tot een definitief besluit komen.
3. Niet toelaatbaar als partner of volgschool: afhankelijk van het auditrapport kan de school als samenwerkingsschool blijven participeren en doorontwikkelen en op een later moment opnieuw een interne audit aanvragen. De school of de stuurgroep kan ook besluiten dat geen verdere pogingen tot aansluiting worden ondernomen.

Bijlage 3 FROSK: weergave procedure voor uitbreiding

Hieronder volgt een toelichting en weergave van de procedure voor uitbreiding van de FROSK.

De ambitie om uit te breiden is in 2016-2017 meerdere malen besproken in de stuurgroep en hiervoor is in april 2017 een procedure afgesproken.

Al in de aanvraag Koersen op eigen Kracht heeft de FROSK beschreven dat zij streeft naar uitbreiding. De FROSK wil uitgroeien tot een brede opleidingsschool Friesland, waarin zo niet alle dan toch de meeste Friese VO-scholen participeren, ongeacht hun denominatie. De wijze waarop die verbreding plaatsvindt, moet zorgvuldig verlopen, maar langs lijnen die geen enkele twijfel bieden over het nagestreefde doel: we werken toe naar één geaccrediteerde opleidingsschool Friesland.

Op 12 september 2018 is door 13 Friese besturen een intentieverklaring ondertekend om deze samenwerking verder vorm te geven. In mei 2019 heeft een volgende bijeenkomst met dezelfde besturen plaatsgevonden, waar de voormalig directeur van de Zeeuwse Academische opleidingsschool (ZAOS) een presentatie heeft gegeven over de ontwikkelingen van de ZAOS om vervolgens met elkaar in gesprek te gaan over de betekenis van een regionale Opleidingsschool in Friesland.

In het voorjaar van 2020 zal een volgende bijeenkomst georganiseerd worden om samen een mogelijk toetredingsmodel (proces en criteria) verder vorm te geven. Dit model zal qua criteria aansluiten bij het nieuwe kwaliteitskader voor Opleidingsscholen en qua proces een vorm van peerreview/peervisitatie krijgen.

Gesprekskader toetreding tot de FROSK (2017)

1. Werkt de school (tevens te lezen als: scholengemeenschap) met schoolopleiders en opgeleide werkplekbegeleiders / vak coaches?
2. Hoe werkt de school aan de professionalisering van alle medewerkers?
3. Hoe werkt de school aan kwaliteitszorg?
4. Wat zijn de ambities van de school rondom het opleiden van studenten en eigen medewerkers?
5. In hoeverre kan de school zich vinden in de visie van de FROSK, zoals geformuleerd in de documenten: Koersen op eigen kracht; organisatie structuur FROSK en de startnotitie Zwerven op kompas?
6. Welke bijdrage kan de school leveren aan de algemene maar ook specifiekere doelen (met name ten aanzien van het aanbod aan activiteiten die te verbinden zijn met professionaliteit type 2) van FROSK?
7. Kan de school instemmen met de financiële paragraaf ten aanzien van de verdeling van de subsidiegelden, zoals weergegeven in Zwerven op kompas?
8. Hoe gaat de school medewerkers die een bijdrage gaan leveren aan de FROSK adequaat ondersteunen en faciliteren?
9. Kan de school zorgen voor zowel een vertegenwoordiging in de regiegroep als in de stuurgroep?
10. Wat is er voor de school nodig om tot een enthousiaste en inspirerende samenwerking te komen met de partnerscholen binnen de FROSK?

Recent uitgegeven rapporten Kohnstamm Instituut

- 1033 Karssen, M., Boogaard, M., Verbeek, F. & Roeleveld, J.
Toegankelijkheid en onbedoelde selectie aan de UvA.
(Alleen digitaal)
- 1032 Bollen, I. & Boogaard, M.
Schoolkeuzemotieven van ouders en leerlingen groep 8 in
Diemen. (Alleen digitaal)
- 1031 Veen, A., Veen, I. van der.
Het pre-COOL cohort tot en met groep 5. (Alleen digitaal)
- 1030 Binsbergen, M.H. van & Pronk, S.
Niet thuisgeven. Schooluitval vanuit het perspectief van
thuiszitters. (Alleen digitaal)
- 1029 Veen, A., Veen, I. van der, Karssen, M. & Weijers, D.
Sleutelmomenten jonge kind. Drie deelonderzoeken
gebundeld.
- 1028 Ledoux, G., Smeets, E., Weijers, D.
Monitor scholen. Passend onderwijs in het primair,
voortgezet en speciaal onderwijs. El Paso 54. (Alleen
digitaal)
- 1027 Ledoux, G. & Waslander, S.
Stand van zaken Evaluatie Passend Onderwijs. Deel 5:
Tussenstand. El Paso 58. (Alleen digitaal)
- 1026 Ledoux, G., Weijers, D., Weijers, S. Exalto, R., Smeets, E.
Basisondersteuning in passend onderwijs deel 2.
Verschillen tussen scholen en samenwerkingsverbanden in
de praktijk. El Paso 55. (Alleen digitaal)
- 1025 Ledoux, G., Linden, C. van der, Stege, H. van der, Hoeven,
J. van der, Eck, P. van, Exalto, R.
Centrale thema's in de Evaluatie Passend Onderwijs. Deel 1.
El Paso 51. (Alleen digitaal)

Deze rapporten zijn te bestellen via: secr@kohnstamm.uva.nl
Voor meer informatie, zie; <http://www.kohnstammstituut.nl>